

100 jaar Stichting
Aerarium Sanctius

1922 · 2022

Een eerbetoon aan Leon Jacobson
1855 · 1922

Aerarium Sanctius FONDS VOOR DE
ONDERSTEUNING VAN KAMERMUZIEK IN ROTTERDAM

Waarde Vriend Willem,

Mag een enkel woordje, en
Aansluiting van ons Aangenaam
Onderhoud na 't pracht Concert
van gister avond. - Wilt my

't Groote Gema
Brief te lezen

Bestuurders de
Geboort
had zo gaarn

verteld wat
ligt, maar dat
ken. - Ik zult hen dat

propositie van 't Bestuur der

INHOUD

Voorwoord	3
Leon Jacobson	5
· Bescheiden mecenas	5
· Stamreeks van zijn voorvaders	8
· Bestuurder	8
· Sociëteit 'Harmonie'	8
· Concertgebouworkest	10
· Willem Mengelberg	11
· De violist Leon Jacobson	12
· Stichting Kamermuziekvereniging Rotterdam	15
· Muziek opgedragen aan Leon Jacobson	16
· Mecenaat en legaten	16
Jubileumconcert door het ADAM Quartet	18
· Programmatoelichting	19
· Biografieën	21
Colofon	23
Kamermuziekvereniging - Concertserie 2022/2023	23

Voorwoord

Geachte kamermuziek liefhebber,

Toen wij een jaar geleden begonnen met de voorbereidingen voor de viering van het 100-jarig bestaan van Aerarium Sanctius, wisten wij maar weinig over de man aan wie de stichting haar bestaan te danken heeft. Al snel ontstond daarom het idee om ons in het leven van deze oprichter Leon Jacobson te verdiepen en daarover een brochure te laten maken. Ook het plan om een concert aan te bieden aan de vaste bezoekers van de, mede door Leon Jacobson opgerichte, Kamermuziekvereniging was al snel geboren.

Hoewel Leon Jacobson als (bestuurs)lid van diverse gezelschappen een zeer actieve rol speelde in het Rotterdamse culturele leven rond de vorige eeuwwisseling, bleek het niet eenvoudig om informatie over hem zélf te vinden. Dit past bij het beeld van hem dat uit onze zoektocht naar voren kwam: een man die zich met hart en ziel – én succes – inspande om de (kamer)muziekcultuur in Rotterdam naar een hoger plan te tillen, maar daarnaast ook een bescheiden man. Naar goed Rotterdams gebruik meer een man van daden dan van woorden. Zo vermeldt de Nieuwe Rotterdamse Courant van 4 mei 1922 het volgende over de crematie van Jacobson: ‘De grootst mogelijke eenvoud heerschte. Immers waren

er op verlangen van den overledene geen bloemen en het was tevens zijn wensch geweest, dat er ook niet gesproken zou worden.’

Ook vanavond wordt er niet veel gesproken: er klinkt vooral muziek! Nieuwe muziek van Leo Samama, speciaal voor deze gelegenheid gecomponeerd en uitgevoerd door het jonge Nederlandse ADAM Quartet. En muziek van Mozart en Brahms waarvan Leon Jacobson zelf genoten zal hebben tijdens het eerste concert van de Kamermuziekvereniging op 14 november 1907. Dat diezelfde werken ruim honderd jaar later nog steeds zouden klinken in zijn geliefde Rotterdam, net als zo veel andere prachtige muziek, zal Leon Jacobson ongetwijfeld tevreden hebben gestemd.

Wij wensen u veel lees- en luisterplezier toe.

Het bestuur van Stichting Aerarium Sanctius

· Hildegard Fockema Andreae-de Jongh

· Janneke Slokkers

· Jeroen Terstegge

· Pim van 't Hof

Aerarium Sanctius

Aerarium was de benaming van de staatskas in het oude Romeinse Rijk. *Aes* is Latijn voor ‘brons, geld’ en *-arium* betekent ‘plaats voor’. Naast de schatkist die door algemene belastingen op peil werd gehouden, bestond er een reservefonds dat alleen bij uitzondering mocht worden aangesproken. Dit werd aangeduid als *aerarium sanctius*. Beide bevonden zich in de Tempel van Saturnus.

Leon Jacobson

Leon Jacobson

* Rotterdam - 5 januari 1855

† Rotterdam - 29 april 1922

Deze maand viert Stichting Aerarium Sanctius haar honderdjarig bestaan. Met het overlijden van Leon Jacobson op 29 april 1922 werd de oprichting van deze stichting een feit. Bij testament heeft Leon Jacobson de stichting in het leven geroepen en benoemd tot enige erfgenaam. Het voornaamste doel van Stichting Aerarium Sanctius is het in stand houden en ondersteunen van de Stichting Kamermuziekvereniging in Rotterdam.

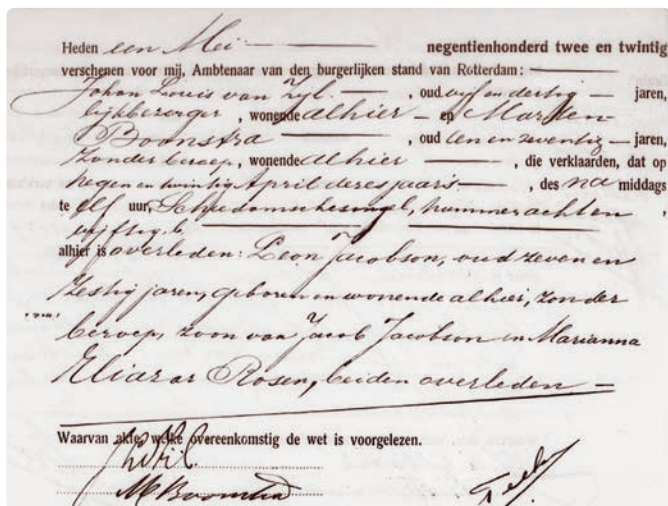
Leon Jacobson was een geziene figuur in het Rotterdamse culturele leven. In 1907 was hij een van de oprichters van de Stichting Kamermuziekvereniging. Daarnaast was hij actief op andere culturele gebieden. Over zijn persoonlijke leven is weinig bekend, maar over zijn betekenis op cultureel gebied kunnen we ons een beeld vormen aan de hand van publicaties en verslagen uit de periode tussen 1875 en 1922. Dit schetst geen volledig portret, maar geeft zonder meer een indruk van deze cultureel zeer actieve persoon.

Met het jubileumconcert door het ADAM Quartet op 12 april 2022 (pagina 18) staan we stil bij de grote betekenis van Leon Jacobson voor de bloeiende kamermuziekcultuur in Rotterdam. Als een van de oprichters van de Stichting Kamermuziekvereniging nam hij een initiatief dat 115 jaar later nog steeds een verrijking is voor het muziekaanbod in deze levendige stad. Ook honderd jaar na zijn overlijden draagt hij daar nog altijd aan bij. Zijn liefde voor de kamermuziek en zijn betrokkenheid bij de Kamermuziekvereniging was zo groot, dat hij bij testament de Stichting Aerarium

Sanctius in het leven heeft geroepen en heeft benoemd tot enige erfgenaam. Het doel van deze stichting is 'het ondersteunen en in stand houden van de Stichting Kamermuziekvereniging te Rotterdam en het verlenen van geldelijke steun aan verenigingen of instellingen, welke het kunstleven in Rotterdam trachten te bevorderen, zowel op muzikaal als dramatisch en letterkundig gebied, alsmede op het gebied van beeldende kunst, maar in het bijzonder de kamermuziek'.

Bescheiden mecenas

De Rotterdamse haven maakt in de negentiende en eerste helft van de twintigste eeuw een flinke groei door, en daarmee ook de stad zelf. Er wordt veel geld verdiend door reders en handelaren. Namen als Van Hoboken, Van Beuningen, Boijmans en ook de bankiersfamilie Mees en de accountants Moret zijn vrij bekend. Ze zijn zakelijk zeer succesvol en dragen financieel bij aan het culturele klimaat van de stad. In dat licht komt de veel minder bekende Leon Jacobson over als een bescheiden mecenas. Geen museum, plein of straat draagt zijn naam en over zijn leven is

Akte van overlijden van Leon Jacobson

maar weinig bekend. Dat hij een geziene figuur was in het Rotterdamse culturele circuit blijkt uit onderstaande berichten naar aanleiding van zijn overlijden.

De heer Jacobson, een in de muziek- en tooneelwereld beminde persoonlijkheid is te Rotterdam op 67-jarigen leeftijd plotseling overleden. Jacobson was een uitstekend violist, waarvan zijn concertmeesterschap van Symphonia vroeger heeft getuigd; daarbij een fijn kamermuzikspeler. Hij trad echter meer op den voorgrond als kunstbeschermer en aan zijn initiatief danken de Kamermuziekvereniging te Rotterdam en de Mengelbergconcerten in de Doele aldaar, hun ontstaan. Ook in het Tooneelverbond was de overledene een geziene figuur. Hij was, hoewel zeer bereisd, met hart en ziel Rotterdammer en een kort verblijf in Den Haag heeft die liefde voor zijn geboortestad eerder nog aangewakkerd.

De Rotterdamse kunstwereld zal deze aangename, hupsche figuur noode missen.

Morgen heeft de crematie te Westerveld plaats.

Het Vaderland, staat- en letterkundig nieuwsblad | 2 mei 1922

De keuze voor Westerveld bij Velsen (Noord-Holland), dus op grote afstand van Rotterdam moet, zeker voor die tijd, een zeer bewuste laatste wens zijn geweest. Geopend in 1890, was het een van de oudste particuliere begraafplaatsen in Nederland en daarmee een begraafplaats voor alle gezindten. Vanaf 1914 bevond zich op Westerveld ook een crematorium, het eerste crematorium in Nederland, waar cremeren pas in 1955 officieel werd toegestaan. Omdat cremeren binnen de joodse traditie zeer ongebruikelijk is, is het de vraag of Leon Jacobson het joodse geloof nog actief beleed.

In vergelijkbare bewoordingen publiceerde het Rotterdamsch Nieuwsblad een dag eerder:

In den ouderdom van 67 jaar is alhier plotseling overleden de heer Leon Jacobson. Dit verscheiden zal in muziek- en tooneelkringen met leedwezen worden vernomen, want in deze kringen heeft de heer Jacobson zich talloze vrienden verworven. Hij verkeerde daarin met liefde en toewijding, geestdriftig voor wie hij bewonderde.

Zelf een violist van groote bekwaamheid heeft hij vroeger jarenlang actief aan het Rotterdamse muziekleven deel genomen. Als bestuurslid van de Kamermuziekvereniging en van den Doele heeft hij zich mee voor dat muziekleven verdienstelijk gemaakt.

Groot was zijn bewondering voor het oude Rotterdamse Tooneel. Hij leefde met zijn herinnering geestdriftig in de tijden van Catharina Beersmans, Van Zuylen, de Haspelsen, Rosier Faassen en wie hem van die grooten ontroerd hoorde spreken, wist dat zijn hart leefde in dien verleden tijd.

Sinds vele jaren reeds was de heer Jacobson niet meer in zaken.

Rotterdamse Nieuwsblad | 1 mei 1922

Toen Leon Jacobson nog in zaken was, was hij werkzaam als commissionair, een makelaar, tussenpersoon tussen koper en verkoper. Een breed begrip, waarbij het kan gaan om het verhandelen van onroerende zaken, maar ook roerende goederen of verzekeringen. Op 25 november 1898 is een akte opgemaakt waarin hij wordt vermeld als medeoprichter van de N.V. Rotterdamse Maatschappij

'Immobilia', die zich richt op koop en verkoop van onroerende goederen. Daarin had hij slechts een bescheiden belang van twee aandelen (1/125). In elk geval heeft hij zijn geld verdiend in het handelsverkeer, zoals veel van zijn familieleden. Zijn vader Jacob Levien Jacobson was makelaar in suiker, en daarnaast regent van het gesticht voor Israëlitische Oude Liederen en Zieken te Rotterdam. Andere verwante Jacobsons, eveneens wonend en werkzaam in Rotterdam, waren makelaars in zaken als koffie, specerijen en thee.

De familie Jacobson maakt deel uit van de joodse gemeenschap in Rotterdam, of is er in elk geval mee verwant. Deze gemeenschap wordt met de economische ontwikkeling en de groei van de stad in de loop van de negentiende eeuw vier keer zo groot. De grootouders van Leon Jacobson zijn de eerste geboren Rotterdammers van zijn tak van de familie. Volgen we de vaderlijke lijn, dan komen er drie generaties uit Leeuwarden. Verder terug voert deze vaderlijke tak naar Braunschweig en Praag (1499).

Schiedamsche Singel in Rotterdam (ca. 1900), waar Leon Jacobson heeft gewoond

Stamreeks van Leon Jacobson: zijn voorvaders en hun partners

Feibes Segal Halevie * ca. 1435	⊗ NN Halevie (Schaf) * tussen 1405 en 1465
Ephraim Gumpert Halevie * 1470	⊗ ?
Joseph Halevie [Joest, Joost...] * Praag - 1499 † Appingedam - 1569	⊗ NN Joseph Jona Jonas (Goldsmid) * voor 1528
Moses Uri (Philips Joosten) Halevie * Braunschweig - 1544 † Emden - 1628	⊗ Bele HaLevi * tussen 1533 en 1573
Jacob Philips Josephs HaLevi * Amsterdam - 1620 † Amsterdam - 1689	⊗ Rebecca Levie [Rebecca Levij] * Wittmund (Nedersaksen) - ca. 1630
Levie / Judaleib Jacob Levie [Jehuda Löb Leuwarden Segal] * Leeuwarden - 1661 † Leeuwarden - 1706	⊗ Sara Levie [Vrouwetje Mozes] * Leeuwarden - ca. 1662 † na ca. 1732
Isaac / Itsak Levie / Judaleib Levie [Segal] Leeuwarden * Leeuwarden - 1680 † Leeuwarden - 1750	⊗ Abigael Fegle Abraham de Vries * Rotterdam - 1713 † Amsterdam - 1779
Jacob Isaac Levie [Levij] Leeuwarden * Leeuwarden - 1748 † Rotterdam - 1796	⊗ Ester [Hester/Esther] Isaac Levie Leeuwarden (Cohen) * Amsterdam - 1755 † Rotterdam - 1796
Alexander Levien Jacobson * Rotterdam - 1784 † Rotterdam - 1849	⊗ Louise Heijman [Heymans] Löwenstam * Rotterdam - 1789 [1790?] † Rotterdam - 1852
Jacob Levien Jacobson * Rotterdam - 1815 † Rotterdam - 1873	⊗ Marianne Eleazar Rosen * Amsterdam - 1819 † Rotterdam - 1899
Leon Jacobson * Rotterdam - 1855 * Rotterdam - 1922	

Bestuurder

De belangstelling van Leon Jacobson voor toneel is hiervoor al even genoemd. Hij was medeoprichter van de N.V. Nieuwe Rotterdamsche Schouwburg-Maatschappij. Deze heeft bestaan van 1881 tot 1890 onder artistieke leiding van acteur/regisseur Alex Faassen sr. (1839-1931). In januari 1902 wordt vermeld dat hij waarnemend voorzitter is van de Rotterdamse afdeling van het Nederlandsch Tooneelverbond. De meeste informatie die beschikbaar is leidt naar zijn verdiensten als bestuurslid van de Sociëteit 'Harmonie'.

Sociëteit 'Harmonie'

Op 1 januari 1811 wordt de Sociëteit 'Harmonie' opgericht. Het is een conversatiesociëteit die in het leven wordt geroepen door de kastelein van de St. Joris Doelen. Dit pand aan de Coolvest (nu Coolsingel) was een van de voorlopers van de huidige Doelen aan het Schouwburgplein. Al sinds de zestiende eeuw is de naam Doe(n) in gebruik voor een pand waar van oorsprong het gilde van de voetboogschutters bijeenkomt: vermogende burgers die ter verdediging van de stad hun vaardigheden als schutter op peil houden. Door oprichting van een sociëteit wil de kastelein zich verzekeren van een vaste clientèle.

In de negentiende eeuw zijn de leden van de Sociëteit 'Harmonie' afkomstig uit de gegoede burgerij en uit de voormalige officierskringen van de schutterij. In besloten kring kan men biljarten, kaartspelen en kegelen. Er is drank en spijs en er zijn muziekkuitvoeringen en soms feestelijke bals of toneelvoorstellingen.

Voor orkestconcerten is de zaal van de sociëteit te klein en uitbreiding van het podium zou te weinig ruimte laten aan het publiek. In 1842 wordt besloten 'tot het doen aanbouwen van eener spatieuze zaal en verdere comoditeiten ten gebruike van voor-noemde Sociëteit'. Naar voorbeeld van de Salle Pleyel in Parijs wordt een nieuwe Grote Doelezaal gebouwd.

Gisteren avond, den 23 dezer, werd door de Sociëteit Harmonie, van ouds genaamd Den Doelen, binnen deze stad, bij gelegenheid van het Eerste Winter-Concert, de inwijding harer nieuwe Concert-en Schouwburgzaal gevierd. [...] De immense ruimte der zaal, haar

statige bouworde, de bloemen en festoenen, waarmee zij prijkte, het schitterend gaslicht, door het kristal veelkleurig teruggekaatst, [...] stemde de aanwezigen tot een genoegelijk feestgenot.

Nieuwe Rotterdamse Courant | 24 januari 1844

Hoe feestelijk en veelbelovend ook dit verslag van de opening, in de tweede helft van de negentiende eeuw loopt de belangstelling

voor de activiteiten van de sociëteit sterk terug. Als in 1869 opheffing dreigt, nemen zes sociëteitsleden het heft in handen. Ze richten een 'Burgerlijke Maatschappij' op die het beheer van het pand overneemt en sluiten een pachtcontract af met de gemeente. De bloeiperiode die daarna zijn intrede doet, wordt in hoge mate toegeschreven aan de visie en inspanningen van Leon Jacobson, bestuurder en muziekgedelegeerde van de sociëteit.

Grote Doelezaal, 1910

Concertgebouworkest

De Sociëteit 'Harmonie' levert vanaf eind negentiende eeuw een belangrijke bijdrage aan het culturele klimaat in Rotterdam, mede dankzij de contacten van het bestuur met het nog jonge Concertgebouworkest. In 1939 blikt Rudolf Mengelberg, algemeen directeur van het Amsterdamse Concertgebouw en Concertgebouworkest, terug op vijftig jaar concerten in Rotterdam. Hij prijst daarbij de rol van het sociëteitsbestuur:

Moge bij de oprichters en ook later bij vele leden de behoefte aan gezelligheid op den voorgrond hebben gestaan, het beleid van het Bestuur toont aan, dat men de hoogere vormen van het gemeenschapsleven nooit uit het oog heeft verloren. En het is vooral de toonkunst, die in de geschiedenis der Sociëteit een groote rol heeft gespeeld. *

In het voorjaar van 1889 nodigt het bestuur van de Sociëteit 'Harmonie' het Amsterdamse Concertgebouworkest uit voor een concert in de Doelezaal. Dit orkest bestaat dan pas één jaar en dit wordt het eerste optreden buiten de hoofdstad. Op 15 mei 1889 vindt het concert plaats voor leden van de sociëteit, vijf dagen later volgt een openbaar concert.

De bonte reeks van werken, waarop het Concertgebouw-orkest onder leiding van den heer Kes de leden van de Harmonie op 15 Mei 1889 vergastte, luidde als volgt: Weber: Ouverture Oberon, Bach: Air uit de Derde Suite, Paganini: Perpetuum mobile, Beethoven: Vijfde Symphonie, Liszt: Eerste Rhapsodie, Saint Saëns: Rouet d'Omphale, Wagner: Voorspel Meistersinger.

Hoe afwisselend en onderhoudend ook, was het programma voor dien tijd toch al betrekkelijk veeleischend, vergelijkt men het met andere avonden uit de eerste concertjaren. Balletten, arrangementen, salonstukken, opera-fragmenten behoorden tot de constante requisieten, waartusschen een klassieke of romantische symphonie binnen gesmokkeld werd. Langzamerhand evenwel wordt het repertoire van het bonte vermaak gezuiverd en gestadig groeit het niveau. *

Deze eerste kennismaking, waarvoor Leon Jacobson de basis heeft gelegd, vormt de opmaat voor een langdurige samenwerking met het Concertgebouworkest.

In het geheel gaf de Sociëteit „Harmonie” in den loop van een halve eeuw méér dan 300 concerten van het Amsterdamsche orkest. Met dit belangrijke werk zijn de namen van twee bestuurderen ten nauwste verbonden: L. Jacobson en C. de Monchy. De heer Jacobson was degene, die als commissaris voor de muziek het eerste contact legde met Amsterdam en die met goed inzicht en groote voortvarendheid als wegbereider voor de symphonische muziek in Rotterdam

Willem Mengelberg ca. 1900

optrad. In 1900 nam de heer de Monchy zijn taak over en deze heeft sindsdien onafgebroken, door mooie en moeilijke tijden heen de culturele belangen gediend in een voorbeeldige sfeer van toewijding en harmonische samenwerking.*

Willem Mengelberg

In seizoen 1889-1890 organiseert de sociëteit twee concerten door het Concertgebouworkest, in 1890-1891 worden het er vier, waaraan de sociëteit de voorwaarde verbindt dat het orkest niet elders in Rotterdam optreedt. Vanaf seizoen 1891-1892 vinden telkens vijf concerten per seizoen plaats. Wanneer Willem Mengelberg als chef-dirigent wordt aangenomen, stelt Jacobson op 5 september 1895 de volgende voorwaarden aan de overeenkomst voor het nieuwe seizoen:

Aangezien het twijfelachtig is of de uitvoeringen der vijf concerten op een even hoog artistiek peil zullen staan onder leiding van den nieuw benoemden dirigent, den heer Mengelberg, als vroeger onder directie van W. Kes, hebben Commissarissen zich het recht voorbehouden, na het tweede concert de overeenkomst met het Concertgebouw te resiliëren, indien onverhoopt de uitvoeringen niet aan de verwachtingen beantwoorden.

Het verslag vervolgt met:

Het Bestuur van het Concertgebouw heeft daarin toegestemd, maar twijfelt niet, of er zal van resiliëring geen sprake zijn.*

Van ontbinding was inderdaad geen sprake en vanaf 1897 geeft het Concertgebouworkest voor de Sociëteit 'Harmonie' geregeld zeven concerten per seizoen. De grote bewondering van Leon Jacobson voor Willem Mengelberg spreekt dan ook uit zijn bijdrage aan een boek dat is verschenen bij gelegenheid van Mengelbergs vijftienvintigjarig jubileum als chef-dirigent:

Bij ontvangst der voor mij vereerende uitnodiging, eene bijdrage te geven aan het Gedenkboek Willem Mengelberg gewijd, aarzelde ik aan dit verzoek te voldoen, te goed overtuigd dat, hoe groot mijne

vereering voor den jubilaris is, als leider van ons heerlijk, niet genoeg te waardeeren Concertgebouw-Orkest, woorden hierop betrekking hebbende alleen door de Grootmeesters der Kunst mogen gesproken worden. Wat ik echter gaarne doe, gebaseerd op een onafgebroken vriendschappelijke verhouding van 25 jaren, is voor Willem Mengelberg mijne onverdeelde oprechte hoogachting uitspreken als hoogstaand nobel mensch. Bij ondervinding weet ik hoe enthousiast Mengelberg is om jeugdige talentvolle artiesten te steunen. Niets is hem daarvoor te veel en waar 't dan ook mogelijk is, daar geeft hij zijn zoo zeer te waardeeren onmisbaren artistieke steun om steeds verder te helpen. Wij Nederlanders kunnen niet dankbaar genoeg zijn, dat wij 't voorrecht hebben Willem Mengelberg als kunstenaar, zoo onmisbaar voor ons muziekleven te mogen bezitten.

Leon Jacobson, Rotterdam 1920

Ondanks de grote aantrekkingskracht van het Concertgebouworkest, moet het bestuur van de Sociëteit 'Harmonie' constateren dat het bezoekersaantal onvoldoende is wanneer uitsluitend leden van de sociëteit worden toegelaten. Daarom worden de concerten ook toegankelijk voor niet-leden.

De Sociëteit 'Harmonie' bleef tot in de jaren zestig van de vorige eeuw contact onderhouden met het Concertgebouworkest, ook gedurende de Tweede Wereldoorlog. Op 26 april 1966 gaf het orkest het laatste concert voor de sociëteit, in de Rotterdamse Schouwburg onder leiding van Bernard Haitink. Op 18 mei 1966 opende de nieuwe Doelen aan het Schouwburgplein, gebouwd in opdracht van de gemeente Rotterdam, die ook verantwoordelijk was voor de programmering en exploitatie van dit concert- en congresgebouw. Daarmee kwam een einde aan een indrukwekkende reeks concerten die de particuliere Sociëteit 'Harmonie' had geprogrammeerd en georganiseerd en waarvoor Leon Jacobson 77 jaar eerder de basis had gelegd.

* Rudolf Mengelberg - *Het Concertgebouw-Orkest en de Sociëteit 'Harmonie'. Vijftig jaar concerten te Rotterdam. 1889-1939* (1939)

De violist Leon Jacobson

Uit het eerbetoon aan Willem Mengelberg op de vorige pagina spreekt een bescheiden man, die zegt zich niet te kunnen meten met de 'Grootmeesters der Kunst'. Toch zal hij zijn rol van muziek-gedelegeerde bij de Sociëteit 'Harmonie' te danken hebben aan zijn kennis van muziek en muzikale vaardigheden. Mogelijk geen grootmeester, was Leon Jacobson op zijn minst een begenadigd violist. Hij was lid van Orkest-Vereeniging 'Symphonia' en trad daarmee ook geregeld solistisch op. Zo wordt melding gemaakt van de Rotterdamse première van het *Concert voor twee violen en strijkorkest* van Johann Sebastian Bach in februari 1885 met Leon Jacobson als een van de solisten (zie pagina 13).

De Rotterdamse musicus Wouter Hutschenruyter jr. (1859-1943), die als pianosolist met Symphonia optrad, verdiepte zich in het archief van het orkest en schreef een feuilleton, waarin ook Leon Jacobson wordt genoemd: 'Van de overige namen wil ik nog noemen dien van den violist Leon Jacobson, wiens vele verdiensten voor het Rotterdamsch muziekleven men zeker nog niet vergeten heeft.'

Gedempte Ghelaven
(ca. 1910) met in het midden de Jodensteeg en op de achtergrond de Zuiderkerk. In deze omgeving woonde Leon Jacobson in 1884.

Liefdadigheidsconcert,
aanstaanden Zaterdag 12 Juli 1884, op de plaats der SOCIETEIT
HARMONIE, des avonds ten 8 ure. Ingang Haagsche Voor.

Ten voordeele van het SOPHIA KINDERZIEKENHUIS alhier
zullen de pl. m. 600 kinderen, knapen, meisjes en maagdelijnen, die het werk op het Feest
van Rotte's Mannenkoor 30 Mei j.l. hebben uitgevoerd, op dit Concert ten gehoor brengen:

„De Wereld in!” Kinderoratorio van P. Benoit.
Rotte's Mannenkoor en de Orkestvereeniging Symphonia
(met welwillende medewerking van eenige Hooren Musici) hebben bereidwillig het overige
gedeelte van het Programma op zich genomen.

Directeuren de HH. L. F. BRANDTS BUYS en F. BLUMENTRITT.

TOEGANGKAARTEN à f 0,00 te bekomen bij de Musiekhandelaars ALSBACH;
LICHTENAUER en WAANDERS, bij de Boekhandelaars J. P. BLADERGROEN, Wed. S. BENEDIC-
TUS, P. M. BAZENDIJK, E. DE BONT & ZN., DECKROISSI GEBTZEE, A. EELTJES, H. T. HER-
DRUKSEN, W. J. VAN HENGEL, H. A. KRANERS & ZOOK en J. A. WEINBECK; en voorts bij
de Hooren:

J. VAN ALPHEN H.C.ZN., Loovehaven 67.	L. J. JACOBSON, Glashaven 34.
W. H. BEUKERS, v. Oldenbarneveldstr. 141.	D. C. KLAPPAK, Schied. Singel 9.
W. BENEDICTUS, Witte-de-Withstraat 55.	Dr. H. W. DE MOCHT, Eendr.weg 19.
C. A. VAN EYCK, Wijnhaven 153.	A. J. STONK, Wijnstraat 122.
ANTON H. M. DE GROOT, Wijnstraat 72.	J. J. VAN STOLK, Wijnhaven 70.
EDM. VAN HOBOKEN VAN RHOON, PENDINGHE EN BAARLAND, Eendrachtsweg 10.	JOH. C. VISSER, Wijnbrugstraat 15.
J. F. DE HOND, Steiger 13.	P. H. A. VAN WAGENINGE, Witte de Withstraat 45.

Zij, die op 30 Mei j.l. hebben meegewerkt in het Kinderoratorio en thans misschien
geen uitnodiging (ontvingen), gelieven zich aanst. Vrijdagmiddag ten 2 ure aan te melden
in den Doel.

35086

In de verslagen lezen we verder dat Symphonia 59 leden telt in 1881, onder wie advocaten, bankiers, medici, reders en zakenlui. De bezetting van het orkest bestond uit twaalf eerste violen, achttien tweede violen, zes altviolen, tien cello's, twee hobo's, drie klarinetten, een fagot, drie hoorns, drie trompetten en een stel pauken. Leon Jacobson was enige tijd concertmeester van Symphonia en ondersteunde initiatieven zoals bovenstaand liefdadigheidsconcert voor het Sophia Kinderziekenhuis, waarvoor men ook bij hem thuis (Glashaven 34) toegangskarten kon verkrijgen. Ook buiten Symphonia nam hij de viool ter hand, zoals blijkt uit het verslag van het Rotterdamsch Nieuwsblad van 16 mei 1889 naar aanleiding van vijf jaar samenwerking met het Delftshaven's Mannenkoor. Op uitnodiging van de Sociëteit Momus (1840-1939) in Maastricht, die zich bezighield met liefdadigheid en het carnaval in deze stad organiseerde, bespeelde Leon Jacobson de viool ook stroomopwaarts, getuige de aankondiging van 5 december 1889 in Maastrichts dialect, afgedrukt in Le Courrier de la Meuse, Journal du Limbourg. Beide berichten staan op de pagina hiernaast.

Stadsnieuws.

De heer Leon Jacobson, de bekende uitnemende Rotterdamsche dilettant-violist, trad gisteravond op in een concert van Delftshaven's Mannenkoor. Daar de heer Jacobson vijf achtereenvolgende jaren zijne medewerking verleende tot opluistering van de concerten der zangvereniging, had het bestuur hem ditmaal eene aangename verrassing bereid. De voorzitter, de heer M. H. Heijbroek, overhandigde den heer Jacobson een fraaien lauwerkrans als blijk van erkenning zijner artistieke verdiensten en erkentelijkheid voor de bereidvaardigheid, waarmede hij steeds zijne schoone talenten voor de zangvereniging beschikbaar stelde.

Rotterdamsch
Nieuwsblad
16 mei 1889

Momus' Sinter-Klaos Surprise!

Op vandaag, woe in de hoezer de bel neet stilsteit en de meeg mer leid hùbben um pekskes aan te nummen en oet te brèngen, en woe rijk en erm in gespannen verwachting is wat Sinter-Klaos zal rìjen, heet 't *Comité van XI* 't plezeer, es Sinter-Klaos Surprise, aon de leden bekènd te maken, dat 1° op Zondag 26 Januari a. s.

en extra (5e) Soirée

in de Comediezaal zal plaats hùbben, bestaonde oet e **CONCERT**, met welwillende mètwerking van de volgende hh. dilettanten :

Leon Jacobson, oet Rotterdam (*viool*);
L. van Praag, oet Leide (*violoncel*),
Joh. van Veldhuizen, oet Breda (*zaank*),
G. Dorrenboom en J. Marijnen, alle twee oet Breda (*piano*).

dat 2° um, nao de oetdeiling aan de Erm-Kinder, ouch de ander ermen get van 't Sinter-Klaosfest te laoten profiteeren, 't Comité besloten heet

en boetegewoon oetdeiling van 1100 kilo's Kolen

aon den erme te doen, woeveur de leden hun kaart konnen kommen hoolen op Zondag 8 December, van 7-9 's avonds, en op Maondag 9 December, van 12-1. — (De leden zìjn vruntelik verzeukt te willen onthauwen dat boeten de ge'annonceerde ooren gein kaarten hoegenaomd mie weerden aofgegeven.)

Sinter-Klaos-avond 1889.

't *Comité van XI*,

JOS. THYS, LAURENT POLIS,
Secretaris. President.

Le Courrier
de la Meuse,
Journal du
Limbourg
5 december
1889

Orkest-Vereeniging „Symphonia”
DIRECTEUR: de Heer F. BLUMENTRITT.

CONCERT

OP MAANDAG 9 FEBRUARI 1885.
DES AVONDS TEN 7½ URE.
in de groote zaal der Societeit Harmonie,
met welwillende medewerking van
Mej. G. M.... (Zang) en de Heeren H. M.... en L. J. J.... (Viool.)
Belekers *Momus' Sinter-Klaos Surprise*

PROGRAMMA.

EERSTE AFDEELING.

X 1. SYMPHONIE No. 4 (B-dur) van NIELS W. GADE.
a. Andantino. Allegro vivace e grazioso.
b. Andante con moto.
c. Scherzo: Allegro, ma non troppo e tranquillamente. Trio I & II.
d. Finale: Allegro molto vivace.

2. ARIA uit de opera „Mitrano”, van FR. ROSSI, (1886), te zingen door
Mej. G. M....

3. *CONCERT (D-mol) voor 2 violen en strijk-orkest, van J. S. BACH, voor
te dragen door de Heeren H. M.... en L. J. J....
a. Vivace.
b. Largo, ma non tanto.
c. Allegro.

TWEDE AFDEELING.

X 4. *CONCERT OUVERTURE (Op. 45) van AUG. KLUGHARDT.

5. LIEDEREN met pianoforte-begeleiding: a. *Von ewiger Liebe* (Op. 43 No. 1)
van J. BRAHMS; b. *Der Tod und das Mädchen* (Op. 7) van F. SCHUBERT;
c. *Am Ufer des Flusses des Manzanares* (Op. 21 No. 6) van A. JENSEN,
te zingen door Mej. G. M....

6. *a. ADAGIO uit de 3^e. Suite van FR. RIES, en *b. POLNISCHE TANZ-
WEISEN (No. 1) van PH. SCHARWENKA, voor de viool, voor te dragen
door den Heer L. J. J....

X 7. MARSCH uit eene Suite (Op. 113) voor orkest, van F. LACHNER.

De met * geteekende werken worden alhier voor de eerste maal
ten gehoor gebracht.

Heeren Buitengewone Leden worden verzocht huane Diploma's
aan den ingang der zaal te vertoonen.

X medevertreter

Uit de informatie van het Leidsche Studenten-Muziekgezelschap 'Sempre Crescendo' mogen we concluderen dat Leon Jacobson in Leiden heeft gestudeerd, maar welke studie hij volgde laat zich moeilijk achterhalen. In 1893 is hij een van de ereleden van het orkest die als solist zijn medewerking verleent aan een concert ten bate van de Armenzorg, zoals aangekondigd op 3 februari 1893 in de Haagsche Courant:

Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.
Dinsdag 14 Februari 1893
BUITENGEWOON CONCERT,
ten voordeele van „Armenzorg”,
 te geven door het
Leidsche Studenten-Muziekgezelschap
„SEMPRE CRESCENDO”.
 Het Orkest bestaat uit ongeveer 40 werkende leden van S. C., versterkt door musici uit Leiden, Utrecht en Amsterdam.
 Solisten: de **H. H. LEON J. JACOBSON** } Eereleden
 Rotterdam (Viool) } van
L. LEONIDES VAN PRAAG } S. C.
 (Violoncel). } Wer-
A. C. D. DE GRAEFF } Piano } kende
C. FEITH } leden
 v. S. C.
 Orkestdirecteur: **GOTTFRIED MANN,**
 Eere lid van S. C.
 Orkestwerken: **LES ERRINYES,**
 Suite d'Orchestre J. MASSENET
Sérénade met Solo Viool, Cello en Harp
 CH. M. WIDOR.
Norwegische Tänze Edv. GREGG.
Divertissement (Ballet) de Faust CH. GOUNOD.
 Entrée kaarten: Balcon f 1.99, Zaal f 1.50,
 Tusschengalerij f 1.—, Bovengalerij f 0.50.
 Verkrijgbaar bij G. H. VAN ECK (Vlaming-
 straat), voor hen die niet op de lijsten ge-
 teekend hebben. 2474

Ook in de kroniek die in 1931 is verschenen ter gelegenheid van het eeuwfeest van Sempre Crescendo komt zijn naam meermaals voor. Daaruit blijkt zijn solistische bijdrage aan een vergelijkbaar 'Armen-concert' op 29 april 1890. 'Ereleden' worden geregeld uitgenodigd het orkest te versterken en soms met financiële middelen te ondersteunen.

In maart 1893 werkt Leon Jacobson mee aan een uitvoering van Beethovens *Pianotrio in G* bij gelegenheid van de 'Opening en de Tentoonstelling van den Rotterdamschen Kunstkring'. Ook bij de Haagsche Kunstkring werkt hij mee aan kamermuziekconcerten.

De aankondiging van een concert op 28 maart 1900 geeft een bijzonder tijdsbeeld. Voor dit concert, georganiseerd door de Rotterdamsche Kunstkring, hebben de (mannelijke) leden thuis een kaart ontvangen. Zij mogen zich laten vergezellen door slechts één dame. Wanneer zij meerdere dames meenemen bedraagt de 'meerprijs' f 1,50 en deze dames dienen afkomstig te zijn 'uit het gezin van het op de Kaart genoemde lid' (vet gedrukt!).

Rotterdamsche Kunstkring.
CONCERT,
 op **Woensdag 28 Maart 1900,**
 des avonds ten 8 ure,
in het Salon Doele,
ingang Vestzijde.
 Medewerkenden: Mevr. **PAULINE DE HAAN-MANIFARGES (Zang)**, de Heeren **LOUIS WOLFF en LEON JACOBSON (Viool)**, **J. MOSSEL (Violoncel)**. Amsterdam en **LOUIS SCHNITZLER (Klavier)**.
 Leden hebben toegang, tegen afgifte der hun toegezonden Kaart, met ééne Dame; toegangskarten voor meerdere Dames **uit het gezin van het op de Kaart genoemde lid f 1.50,** des avonds aan de Zaal. 6681 29

Stichting Kamermuziekvereniging Rotterdam

De concerten die op de voorafgaande pagina's zijn uitgelicht, zijn slechts een selectie van de optredens die Leon Jacobson als goede amateurviolinist heeft gegeven. Kamermuziek neemt daarbij een belangrijke plaats in. Omdat internationale kamermuziekensembles Rotterdam links laten liggen, neemt hij met enkele gelijkgestemden het initiatief om daarin verandering te brengen:

'Het Parijsch strijk-kwartet geeft 11 maart [1907] in de kleine zaal van het Concertgebouw te Amsterdam een uitvoering. Verder zullen er Concerten worden gegeven te Den Haag, Leiden, Arnhem, Deventer en Hengelo.'

Dit berichtje kwam dezer dagen in de bladen voor; hoe beschamend voor Rotterdam, eertijds het middelpunt van het muzikale leven in Nederland! En het staat niet op zichzelf; de meest uitstekende kwartetten en trio-vereinigingen, beroemde kunstenaars en kunstenaressen, zij allen vermijden sinds eenige jaren onze stad wegens de weinige belangstelling en waardeering die zij er vinden. Wat kan daarvan de oorzaak zijn? Ondergeteekenden [*] willen deze vraag niet onderzoeken, maar hebben het plan opgevat ernstig te trachten in den toestand zelf verbetering te brengen; zij hebben zich daartoe verenigd tot oprichting eener Kamermuziekvereniging, die gedurende het winterseizoen minstens vier uitvoeringen zal geven waarin het beste zal geboden worden wat op gebied der Kamermuziek te krijgen is.

Tekst ontleend aan de memoires t.g.v. het 50-jarig jubileum van H.B. Verbon in 1970, administrateur van de Kamermuziekvereniging. [* mr. P.J. van Wijngaarden, L. Schnitzler, L. Jacobson en Joh. C. Visser]

De spreekwoordelijke Rotterdamse mentaliteit van 'geen woorden maar daden', die in het voorwoord al is aangehaald, spreekt uit de benadering van deze vier initiatiefnemers: ze onderzoeken niet de oorzaak, maar willen het probleem aanpakken. En dus wordt in april 1907 de oprichting van de Kamermuziekvereniging gepubliceerd in het Rotterdamsch Nieuwsblad, waarbij het eerste seizoen 1907/1908 wordt aangekondigd (zie hiernaast).

Met dit initiatief komt de kamermuziek in Rotterdam tot leven. Leden van de Kamermuziekvereniging hebben recht op het bijwonen van concerten in de Groote Nutzaal aan het Oppert, nabij de Laurenskerk. De jonge vereniging slaagt erin vooraanstaande strijkkwartetten naar Rotterdam te halen, waaronder het zo gewenste Parijsche Strijkkwartet. In latere jaren maken ensembles als Quartetto Italiano, Amadeus Quartet, Guarneri Quartet, Vermeer Quartet, Tokyo String Quartet, Borodin Quartet en Jerusalem Quartet hun opwachting.

Na het bombardement in mei 1940 vinden de concerten plaats in de gehoorzaal in Museum Boijmans Van Beuningen. Vanaf seizoen 1966/1967 is de Kleine Zaal, nu Jurriaanse Zaal, van de Doelen het vaste podium. Het eerste concert in de Doelen vindt plaats op 13 december 1966 en wordt gegeven door het Wiener Streichkwartet. In 1977 wordt de 'vereniging' een stichting: geen lidmaatschap meer, dus elke muzikliefhebber is welkom. Wat blijft is een programmering die zich richt op ensembles van wereldklasse. Wat ook blijft is de naam Kamermuziekvereniging, in een spelling uit Jacobsons tijd, als weerspiegeling van een rijk verleden.

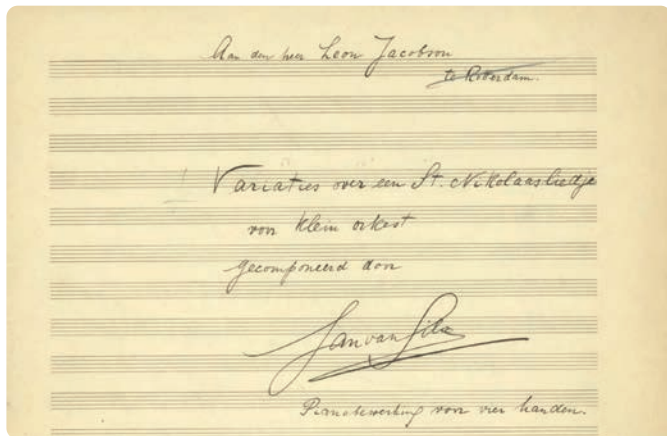
Kamermuziekvereniging.

Ondergeteekenden hebben het genoegen mede te deelen, dat hunne poging tot stichting eener Kamermuziekvereniging — dank zij het toetreden van een groot aantal kunstminnaars — **geslaagd is**, en de voorgenomen uitvoeringen in het seizoen 1907/1908 dus definitief zullen plaats hebben.

Daar het intusschen niet is aan te nemen, dat de verspreide Circulaires met opwekking tot deelname allen bereikt hebben, die zich voor het plan zouden kunnen interesseeren, berichten ondergeteekenden hiermede, dat de gelegenheid tot aanmelding nog opengesteld blijft tot 1 Mei aanstaande. Het lidmaatschap (ten minste vier uitvoeringen in 't seizoen) bedraagt **f 6.—**, en is niet persoonlijk.

Mr. P. J. VAN WIJNGAARDEN, Zuidblaak 24.
LUDWIG C. SCHNITZER, Middensteiger 28.
JOH. C. VISSER, Diergaardelaan 1.
LEON. JACOBSON, Schiedamsche Singel 58.

Rotterdam, 3 April 1907 17943 54

Muziek opgedragen aan Leon Jacobson

Het vioolspel van de 'uitnemende Rotterdamsche dilettant' Leon Jacobson, en mogelijk ook zijn organisatorische en bestuurlijke activiteiten, heeft een zevental componisten geïnspireerd een werk aan hem op te dragen. Behalve Maurits Meerloo (Den Haag) zijn zij allen in Rotterdam geboren. We mogen aannemen dat Jacobson en deze componisten elkaar in het Rotterdamse muziekcircuit ontmoetten. Hieronder een lijst van deze werken.

Johan Berghout 1869-1963

Suite für Streichorchester opus 52 (1913)

EDITION STEINGRÄBER (1913)

Jan van Gilse 1881-1944

Variaties over een St. Nicolaasliedje voor klein orkest (1909)

NOSKE, DEN HAAG (1910)

Wouter Hutschenruijter 1859-1943

Sonate für Pianoforte und Violine in D opus 3 (1883)

SCHOTT, MAINZ

Maurits Meerloo 1847-1909

Ballade pour violon avec accompagnement de piano,

opus 9 (1899) | LICHTENAUER, ROTTERDAM

Dirk Schäfer 1873-1931

Sonate voor viool en piano nr. 1 opus 4 (1899)

NOSKE, DEN HAAG (1901)

Louis Schnitzler 1869-1933

Romanze für die violine mit Begleitung des Pianoforte

opus 12 (1899) | RIES & ERLER, BERLIJN

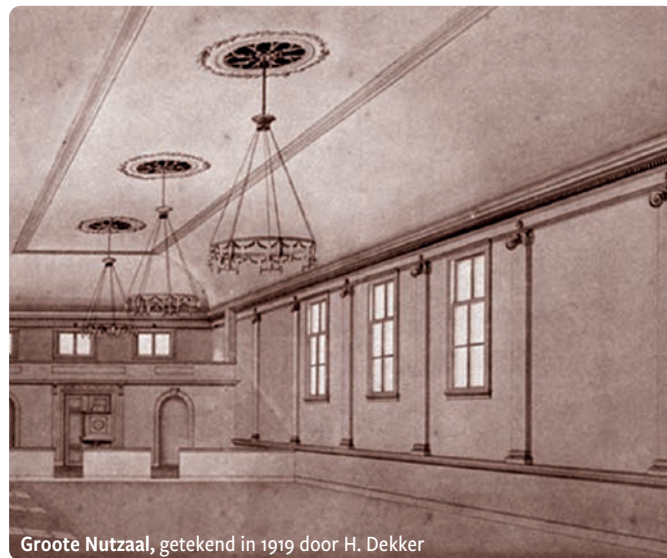
Theodoor Verhey 1848-1929

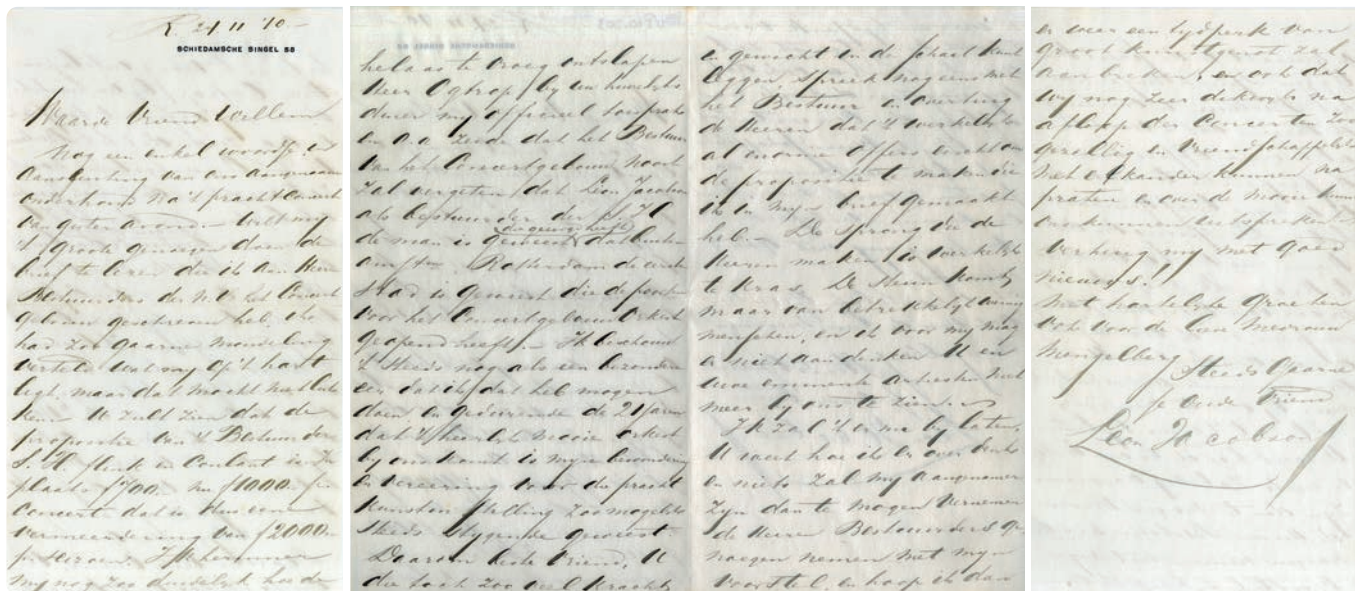
Menuet pastoral & Aubade castillienne opus 58

pour violon et pianoforte (19??) | AUGENER, LONDEN

Mecenaat en legaten

- Oprichting Stichting Aerarium Sanctius krachtens testament
- Legaat van f 1.000 aan de Kamermuziekvereniging
- Legaat van f 1.000 aan het Willem Kloos-Fonds:
Fonds tot Ondersteuning van Nederlandsche Letterkunde en Letterkundigen onder ere-patronaat van Willem Kloos
- Legaat van f 2.000 aan het gesticht voor Israëlitische Oude Liederen
- Legaat van f 1.000 aan het Israëlitisch Ziekenhuis
- Legaat van f 1.000 aan het Rotterdamsch Sanatorium, Heemraadssingel 226
- Legaat van f 1.000 aan de Vereeniging Rembrandt

Brief van Leon Jacobson aan Willem Mengelberg (bron: NMI)

Waarde Vriend Willem,

R. 24.11 '10

Nog een enkel woordje in aansluiting van ons aangenaam onderhoud na 't prachtconcert van gister avond. Wilt mij het groote genoegen doen de brief te lezen die ik aan Heeren Bestuurders der N.V. het Concertgebouw geschreven heb. Ik had zoo gaarne mondeling verteld wat mij op 't hart ligt, maar dat mocht niet lukken. U zult zien dat de propositie van 't Bestuur der S.H. [Sociëteit 'Harmonie', red.] flink en coulant is. In plaats f 700.- nu f 1000.- p. concert dat is dus eene vermeerdering van f 2000.- p. seizoen. Ik herinner mij nog zoo duidelijk hoe de helaas te vroeg ontslapen Heer Ogtrop bij uw huwelijksdiner mij officieel toesprak en o.a. zeide dat het Bestuur van het Concertgebouw nooit zal vergeten dat Léon Jacobson als bestuurder der S.H. de man is geweest die gezorgd heeft dat buiten Amst[erda]m, Rotterdam de eerste stad is geweest die de poorten voor het Concertgebouw Orkest geopend heeft. Ik beschouw 't steeds nog als een een bijzondere eer dat ik dat heb mogen doen, en gedurende de 21 jaren dat 't heerlijke mooie orkest bij ons komt is mijne bewondering en vereering voor die pracht kunstinstelling zoo mogelijk steeds stijgende geweest.

Daarom beste vriend, U die toch zoo veel kracht en gewicht in de schaal kunt leggen, spreek nog eens met het Bestuur en overtuig de Heeren dat 't werkelijk al enorme offers eischt om de propositie te maken die ik in mijn brief gemaakt heb. De sprong die de Heeren maken is werkelijk te kras. De steun komt maar van betrekkelijk weinig menschen, en ik voor mij mag er niet aan denken U en uwe eminente artiesten niet meer bij ons te zien.

Ik zal 't er nu bij laten, U weet hoe ik er over denk en niets zal mij aangener zijn dan te mogen vernemen [dat] de Heeren Bestuurders genoegen nemen met mijn voorstel, en hoop ik dat er weer een tijdperk van groot kunstgenot zal aanbreken, en ook dat wij nog zeer dikwijls na afloop der concerten zoo gezellig en vriendschappelijkst met elkander kunnen napraten en over de mooie kunst ons kunnen uitspreken.

Verheug mij met goed nieuws!

Met hartelijke groeten ook voor de lieve mevrouw Mengelberg

Steeds gaarne je oude vriend

Léon Jacobson

Jubileumconcert door het ADAM Quartet ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Stichting Aerarium Sanctius

ARMINIUS

Museumpark 3 | Rotterdam

dinsdag 12 april 2022, 20.15 uur

ADAM Quartet

Margot Kolodziej viool | Hannelore De Vuyst viool

José Nunes altviool | Renée Timmer cello

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791

Strijkkwartet nr. 19 in C KV465 'Dissonantenkwartet' (1785)

- Adagio - Allegro
- Andante cantabile
- Menuetto: Allegro - Trio
- Allegro molto

Leo Samama 1951

Vijfde strijkkwartet opus 105 'In tempore coronae' (2021/2022) **WERELDPREMIÈRE**

*Gecomponeerd voor het ADAM Quartet in opdracht van Stichting Aerarium Sanctius,
ter gelegenheid van de honderdste sterfdag van haar oprichter Leon Jacobson.*

pauze

Johannes Brahms 1833-1897

Strijkkwartet nr. 3 in Bes opus 67 (1875)

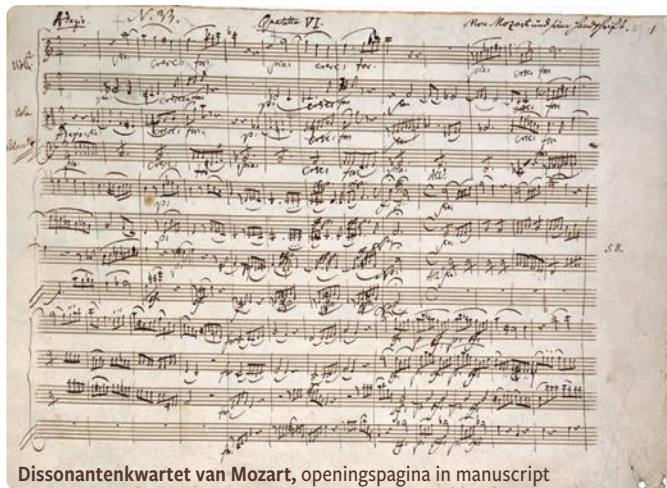
- Vivace
- Andante
- Agitato (Allegretto non troppo) - Trio - Coda
- Poco Allegretto con Variazioni

PROGRAMMATOELICHTING

Dit jubileumconcert staat in het teken van het 100-jarig bestaan van de Stichting Aerarium Sanctius. Deze stichting, in 1922 bij testament opgericht door Leon Jacobson, heeft als voornaamste doelstelling 'het ondersteunen en in stand houden van de Stichting Kamermuziekvereniging te Rotterdam'. Leon Jacobson was in 1907 medeoprichter van deze Kamermuziekvereniging. Om die reden speelt het ADAM Quartet strijkkwartetten van Mozart en Brahms die ook zijn uitgevoerd tijdens het eerste concert dat de Kamermuziekvereniging organiseerde, op 14 november 1907. Daarnaast spelen zij het *Vijfde strijkkwartet* van Leo Samama, dat speciaal voor deze gelegenheid is gecomponeerd.

Mozart

'Als een eerlijk mens voor God zeg ik u, dat uw zoon de grootste componist is die ik persoonlijk en bij naam ken. Hij heeft smaak en daarbij volmaakte kennis van compositie.' Deze uitspraak van Haydn staat in een brief die de trotse vader Leopold Mozart op 6 februari 1785 aan zijn dochter schrijft. Daarin doet hij verslag van een uitvoering van drie nieuwe strijkkwartetten in het huis van zoon Wolfgang Amadeus. Daaronder het *Strijkkwartet in C KV465* dat Wolfgang ruim drie weken daarvoor had voltooid.

Dissonantenkwartet van Mozart, openingspagina in manuscript

Aan de lesenaars zitten Haydn (eerste viool), Mozart (altviool) en de gebroeders Von Tinti. Dit strijkkwartet is het laatste van een reeks van zes kwartetten die Mozart tussen 1782 en 1785 componeert en opdraagt aan Haydn. Hij wijdt ze in vriendschap aan zijn 'caro amico', en niet aan een hooggeplaatste persoon, zoals gebruikelijk was in die tijd. In verkorte vorm luidt de opdracht van Mozart aan Haydn als volgt:

Aan mijn dierbare vriend Haydn,

Een vader die had besloten zijn kinderen de grote wereld in te sturen, zag het als zijn plicht hen toe te vertrouwen aan de bescherming en leiding van een zeer gevierd man, die gelukkigerwijs zijn beste vriend was. Hier zijn ze dan, beroemde Man en dierbare Vriend, deze zes kinderen van mij. [...] Moge het u behagen hen vriendelijk te ontvangen en hun Vader, Gids en Vriend te zijn! [...]

W.A. Mozart - Wenen, 1 september 1785

Het *Strijkkwartet KV465* dat als 'Dissonanten'-kwartet bekend is geworden, dankt deze naam aan het Adagio waarmee het opent. Op een gestage puls in de cello zetten de andere stemmen één voor één in, waarbij de eerste viool telkens scherp dissonant. Met Leo Samama in ons midden is het een goede gelegenheid om uit zijn recente boek *Het strijkkwartet* een passage over dit kwartet aan te halen: 'Op de bijzondere introductie (Adagio) hebben veel theoretici zich het hoofd gebroken. Wilde Mozart echt zulke heftige dissonanten? Men heeft zelfs correcties voorgesteld en daarover weer de degens gekruist. De bedenkingen zijn te begrijpen wanneer we ons realiseren dat een overdaad aan dissonanten niet tot de goede smaak werd gerekend en bovendien de toonsoort C gezien werd als de toonsoort van helderheid, vrolijkheid, strijdvaardigheid, ja zelfs naïviteit, eenvoud en onschuld. Toch hebben oorspronkelijke geesten als Haydn en Mozart de stevige basis van C-majeur juist aangevat om gedurfde modulaties te schrijven.' Na deze harmonische zoektocht van 22 maten volgt een opgewekt en helder Allegro waarover de luisteraar zich destijds minder zal hebben verbaasd. Ook de andere drie delen ademen de vertrouwde sfeer van een 'klassieke' Mozart, waarbij geregeld dissonante passages opduiken waarmee het werk subtiel is gekruist.

Samama

Ik heb altijd tussen en met strijkkwartetten geleefd. Als kind al door de platenkast van mijn ouders en weinig later het gezelschap van enkele fameuze kwartetspelers, zoals die van het Amadeus Kwartet, in onze familie. *Nourri dans le sérail*, heet dat. Het is dan ook geen toeval, denk ik, dat ik als twintigjarige een eerste kwartet componeerde, domweg als tijdverdrijf, maar ook als opstapje naar het vak.

Mijn *Vijfde strijkkwartet*, opus 105, is een halve eeuw later, direct na de kerstdagen van 2021, ontstaan, in een periode dat zo'n beetje iedereen die ik kende genoeg had van de coronapandemie, de noodzakelijke regels, de nog immer laatdunkende manier waarop overheden ons vak in de hoek duwden en mijn vakgenoten het leven onnodig zuur maakten. Vandaar ook de titel *In tempore coronae*.

Kortom, ik schreef mijn kwartet min of meer tegen de klippen op. Soms met de kiezen op elkaar. Toch is de algemene toon ervan niet grimmig. Het kwartet bestaat uit verschillende contrasterende segmenten, die stuk voor stuk vanuit een langzame inleiding ontwikkeld zijn. Nu eens is de muziek woest en onstuimig, dan weer lyrisch, omhoog strevend of dansend, op zoek naar het licht.

Terwijl mijn *Tweede* en *Vierde* strijkkwartet omvangrijke meerdelige composities zijn geworden, zijn zowel het *Derde* als het *Vijfde* nogal compact geworden, als onder hoge druk.

De partituur werd geschreven voor het ADAM Quartet in opdracht van de Stichting Aerarium Sanctius, ter gelegenheid van de honderdste sterfdag van haar oprichter Leon Jacobson.

LS 2022

Brahms

Slechts 1 opusnummer scheidt het *Derde strijkkwartet* van Johannes Brahms uit 1875 van zijn *Eerste symfonie*, waarvoor hij al rond 1855, twintig jaar eerder dus, de eerste schetsen op papier zette. Zijn symfonie voltooit hij in 1876. Hij was zich bewust van de erfenis van Beethoven, voelde zich overschaduwd, maar had misschien nog meer last van de 'ezels in Wenen die me voor een tweede Beethoven aanzien', zoals Brahms zelf verzuchtte. Als Brahms de zomer van 1875 doorbrengt in Ziegelhausen bij Heidelberg, werkt hij aan

Johannes Brahms in 1874

'nutteloze niemandallemetjes om de confrontatie met een symfonie te vermijden', zo schrijft hij aan een vriend. De omgeving doet hem goed. Hij maakt lange wandelingen in het stroomgebied van de Neckar, waar vele Duitse legenden zijn geworteld. Een van de 'nutteloze niemandallemetjes' die hij deze zomer componeert is zijn *Derde strijkkwartet*. Het is een luchtig werk, veel lichtvoetiger dan de eerste twee kwartetten en ademt meer de stijl van Haydn dan die van Beethoven. Het kwartet opent met jachthoornmotieven waartoe de natuur hem mogelijk inspireerde. Het tweede deel is sereen en poëtisch van karakter. In het derde deel – *Agitato* – is een belangrijke rol weggelegd voor de altviool, die op milde toon wordt begeleid. Brahms heeft het kwartet opgedragen aan Theodoor Engelmann, een bevriende Duitse amateurcellist. Vanaf 1870 is Engelmann werkzaam als professor in de fysiologie aan de Universiteit van Utrecht en Brahms logeert meerdere keren in Utrecht bij hem en zijn vrouw. Hij schrijft Engelmann over dit kwartet: 'Het bevat geen cellosolo, maar zo'n tedere altvioolsolo dat je misschien van instrument wil wisselen.' In het slotdeel toont Brahms zijn grote kwaliteiten en fantasie in het schrijven van variaties op een thema. Bijzonder is de voorlaatste variatie waarin het thema uit het eerste deel opduikt. Daarna treedt ook het jachthoornmotief uit het eerste deel naar voren en zo sluit Brahms de cirkel.

BIOGRAFIEËN

Leo Samama

Leo Samama (1951) studeerde muziekwetenschappen in Utrecht en daarnaast compositie bij Rudolf Escher en orkestdirectie bij David Porcelijn. Hij doceerde muziek- en cultuurgeschiedenis aan diverse conservatoria, tevens muziek van de twintigste eeuw aan de Universiteit van Utrecht en werkte als recensent bij *de Volkskrant* en muziekscribent voor *NRC Handelsblad* en de *Haagse Post*.

Van 1988 tot 1994 was Leo Samama bestuurder van het Koninklijk Concertgebouworkest en korte tijd (1991-1993) tevens gedelegeerd artistiek directeur. Daarnaast was hij adviseur van het Centrum Nederlandse Muziek en NCRV Radio. Van 1994 tot 2004 was hij hoofd van de artistieke administratie van het Residentie Orkest en van 2003 tot 2010 directeur van het Nederlands Kamerkoor.

Leo Samama is medeoprichter van de Nederlandse Strijkkwartet Academie en van TENSO, het Europese Netwerk voor professionele kamerkoren. Hij maakte deel uit van vele besturen en adviseerde tal van organisaties. Hij doceerde in verschillende hoedanigheden alom in Europa, onder meer compositie en muziekfilosofie.

Als musicoloog heeft Leo Samama meerdere boeken geschreven, met name over Nederlandse muziek, waaronder het standaard-

werk *Nederlandse muziek in de 20ste eeuw* (1986, rev. 2006), maar ook over muziekfilosofie *De zin van muziek* (2014), over *Alphons Diepenbrock* (2012) en *Het strijkkwartet* (2018).

Tot op heden zijn ongeveer 100 uren universiteitscolleges op cd en als streaming audio vastgelegd. Ten slotte schreef hij meer dan honderd composities, die over de gehele wereld worden uitgevoerd en op cd zijn verschenen. In 2010 werd Leo Samama geridderd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau voor zijn verdiensten voor de Nederlandse muziek.

ADAM Quartet

Met een frisse blik zoekt het ADAM Quartet naar manieren om haar eigen licht te laten schijnen op het strijkkwartet en daarbij trouw te blijven aan de essentie van het genre. Sinds hun afstuderen aan het Conservatorium van Amsterdam maakt het kwartet deel uit van de Nederlandse Strijkkwartet Academie (NSKA) waar zij worden begeleid door artistiek leider Marc Danel. Behalve bij Marc Danel volgde het kwartet aan de academie masterclasses bij onder anderen Pavel Fischer, Dmitri Ferschtman en Luc-Marie Aguera. Het jonge ensemble trad op tijdens de Strijkkwartet Biënnale Amsterdam, het Grachtenfestival, het Storioni Festival en in grote zalen als de Nationale Opera, Muziekgebouw aan 't IJ, Tivoli-Vredenburg en de MIRY Concertzaal in Gent. Het ADAM Quartet is te gast geweest bij televisie- en radiouitzendingen zoals Podium Witteman, AVROTROS Spiegelzaal en De Muziekfabriek. In 2020 ontving het ADAM Quartet het Strijkkwartet stipendium van Het Kersjes Fonds.

Margot Kolodziej viool

Margot Kolodziej (1993) behaalde in 2018 haar masterdiploma aan het Conservatorium van Amsterdam. Ze is een veelzijdig musicus. Naast haar rol als eerste violiste van het ADAM Quartet is ze actief als soliste en remplaceert ze geregeld bij diverse kamer- en symfonieorkesten. Ook maakt Margot deel uit van rebellencollectief Pynarello. De viool die zij bespeelt is in 1927 gemaakt door de vooraanstaande Italiaanse bouwer Ettore Soffritti. Ze heeft dit instrument in bruikleen van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds.

Leo Samama © Floris Keuris

Hannelore De Vuyst viool

Hannelore De Vuyst (1995) begon na het behalen van haar masterdiploma in juni 2019 aan het Conservatorium van Amsterdam nog een gespecialiseerde opleiding barokviool. Naast haar rol als tweede violiste van het ADAM Quartet is ze academiste in het Sinfonieorchester Aachen en speelt ze geregeld in verscheidene muziektheatervoorstellingen, in ensembles en orkesten, waaronder Philharmonie Utrecht en het Gustav Mahler Jugend Orchester. Hannelore De Vuyst speelt met een strijkstok die is gemaakt door de Franse bouwer François Lotte (1889-1970) en gefinancierd met steun van de Stichting Eigen Muziekinstrument (SEM).

José Nunes altviool

José Nunes studeerde aan het Conservatorium van Amsterdam en sloot in 2020 zijn masteropleiding met onderscheiding af. Hij was academist bij het Nederlands Philharmonisch Orkest en het Nederlands Kamerorkest, daarbij ondersteund door de Gulbenkianstichting in Lissabon. José Nunes replaceert geregeld bij diverse

orkesten en is (mede-)aanvoerder van Orquestra XXI en van de Rotterdam Chamber Music Society. Daarnaast vormt hij een duo met de Belgische pianist Pieter Bogaert.

De strijkstok waarmee José Nunes speelt is gemaakt door de Franse bouwer Charles Bazin en heeft hij in bruikleen van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds.

Renée Timmer cello

Renée Timmer (1994) studeerde in juni 2019 af aan het Conservatorium van Amsterdam. Ze heeft zich ontwikkeld tot een veelzijdige celliste. Ze speelt graag moderne en hedendaagse muziek, replaceert bij verschillende professionele orkesten, combineert graag uiteenlopende kunstvormen en speelt in verschillende stijlen om zo de grenzen van (de klassieke) muziek op te zoeken. Evenals Margot is Renée actief in het collectief Pynarello. Haar cello, gebouwd door Hein Woldring, is gefinancierd met steun van de Stichting Eigen Muziekinstrument. De strijkstok heeft zij in bruikleen van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds.

COLOFON

Organisatie jubileumconcert

Hildegard Fockema Andreae-de Jongh, Janneke Slokkers,
Jeroen Terstegge en Pim van 't Hof

Programmaboek

Jeroen Terstegge, Linette van 't Hof
en Pim van 't Hof · bronnenonderzoek
Philip Leussink · bronnenonderzoek, tekst en vormgeving
Leo Samama · toelichting *Vijfde strijkkwartet*
Janneke Slokkers en Pim van 't Hof · redactie
Met dank aan het bestuur van de Sociëteit 'Harmonie'

Geraadpleegde bronnen voor Leon Jacobson

- Letzer, J.H. - *Muzikaal Nederland 1850-1910. Bio-bibliografisch woordenboek* (Utrecht, 1913)
- Mengelberg, dr. Rudolf - *Het Concertgebouw-Orkest en de Sociëteit 'Harmonie'. Vijftig jaar concerten te Rotterdam. 1889-1939* (Amsterdam, 1939)
- *Onze Musici* (Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam, 1911)
- Oudenaerden, Jan - *de Doelen, een concert- en congresgebouw dat wortelt in de Middeleeuwen. De geschiedenis van de Rotterdamse Doelen en zijn vijf voorgangers* (Rotterdam, 2000)
- Ruempol, E.O.H.M. (red.) - *Gedenkboek Rotterdam 1328-1928* (1928)
- Sibmacher Zijnen, W.N.F. - *Het muziekleven van Rotterdam: historische schets* (1911-1912)
- *Het Strijkinstrument - tentoonstelling in Concertgebouw de Doelen Rotterdam ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Kamermuziekvereniging Rotterdam* (1982)
- websites: delper.nl (KB) | doelengeheugen.nl | genealogieonline.nl | geni.com | joodserfgoedrotterdam.nl | kov-symphonia.nl | nederlandsmuziekinstituut.nl (NMI) | societeitharmonierotterdam.nl | roterodamum.nl | stadsarchief.rotterdam.nl | theaterencyclopedie.nl

© Stichting Aerarium Sanctius, 2022
aerariumsanctius.nl

Kamermuziek- vereniging

Concertserie 2022/2023

4 oktober 2022 Belinfante Quartet

JOSEPH BOLOGNE Strijkkwartet in D opus 1 nr. 6
HENRIËTTE BOSMANS Strijkkwartet
BENJAMIN BRITTEN Strijkkwartet nr 2 in C opus 36

8 november 2022 Azahar Blaaskwintet

WOLFGANG A. MOZART Adagio en allegro in f KV 594
CARL NIELSEN Blaaskwintet opus 43
MAURICE RAVEL Ma mère l'oye
JOAQUÍN TURINA Danzas gitanas opus 55

13 december 2022 Fine Arts Quartet & Itamar Golan piano

JOSEPH HAYDN Strijkkwartet in D opus 64 nr. 5
RALPH EVANS Strijkkwartet nr. 1
JOHANNES BRAHMS Pianokwintet in f opus 34

17 januari 2023 Ruysdael Kwartet

LUDWIG VAN BEETHOVEN Strijkkwartet in c opus 18 nr. 4
JÖRG WIDMANN Strijkkwartet nr. 3
FRANZ SCHUBERT Strijkkwartet in d D.810
'Der Tod und das Mädchen'

28 februari 2023 Trio Rick Stotijn, Bram van Sambeek, Hans Eijsackers

GIOVANNI BOTTESINI Tutto che il mondo serra - Gran duo
concertante voor fagot en contrabas
PJOTR ILJITSJ TSJAIKOVSKI Delen uit 'De Seizoenen'
ROBERT SCHUMANN Adagio en Allegro
EARLE HAGEN Harlem Nocturne
LED ZEPPELIN Since I've Been Loving You
ASTOR PIAZZOLLA Estaciones Porteñas (Vier jaargetijden)

4 april 2023 Ragazze Quartet

WOLFGANG A. MOZART Strijkkwartet nr. 14 in G KV 387
JÖRG WIDMANN Strijkkwartet nr. 4
BÉLA BARTÓK Strijkkwartet nr. 3

kamermuziekvereniging.nl | dedoelen.nl

Aerarium Sanctius

FONDS VOOR DE
ONDERSTEUNING VAN KAMERMUZIEK IN ROTTERDAM

